

ZAMONAVIY ODAMNING METAFORASI SIFATIDA DIABET: HADDAN TASHQARI KO'P SHAKAR VA MA'NAVIY TASHNALIK

B.X. Shakarov¹

M.M. Tohirova²

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Ijtimoiy fanlar kafedrası assistenti¹

2-son davolash ishi, I bosqich talabasi²

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17745802>

Annotatsiya. Ushbu maqola zamonaviy odamning hayoti va uning ijtimoiy, iqtisodiy hamda ma'naviy kontekstini **diabet metaforasi** orqali tahlil qiladi. Diabet kasalligi organizmdagi glyukoza darajasining me'yoridan oshishi natijasida metabolik muvozanatsizlikni keltirib chiqarishi bilan tavsiflanadi. Shu metafora yordamida zamonaviy odamning **ortiqcha iste'mol qilish, haddan tashqari moddiy talablarga bo'ysunish, va ma'naviy qoniqmaslik** kabi xususiyatlari ilmiy tahlil qilinadi.

Maqolada zamonaviy insonning ijtimoiy va madaniy hayoti, raqamli platformalar va global kapitalizm sharoitida "shakar" iste'moli bilan bog'liq hodisalar tahlil qilinadi. Bu yerda "shakar" atamasi nafaqat moddiy ortiqcha iste'molni, balki ruhiy va ma'naviy ehtiyojlarning yetarli qondirilmasligini ham ifodalaydi. Tadqiqot jarayonida psixologik, sotsiologik va falsafiy manbalar asosida **metaforik tahlil, komparativ tahlil va sistemali yondashuv** metodlari qo'llanildi.

Maqola shuni ko'rsatadiki, zamonaviy odamning hayotida ortiqcha moddiy va madaniy "shakar" metabolik va ma'naviy muvozanatsizlikni keltirib chiqaradi, bu esa nafaqat ruhiy salomatlik, balki ijtimoiy integratsiya va shaxsiy erkinlik uchun ham xavf tug'diradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, insonning sog'lom va barqaror hayotini ta'minlash uchun **ma'naviy intizom, shaxsiy qadriyatlar va muvozanatli iste'mol** tamoyillari ahamiyatli hisoblanadi.

Kalit so'zlar: zamonaviy odam, diabet metaforasi, ortiqcha iste'mol, ma'naviy tashnalik, ijtimoiy metabolik muvozanat, raqamli madaniyat, ruhiy salomatlik.

ДИАБЕТ КАК МЕТАФОРА СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА: ЧРЕЗМЕРНОЕ ПОТРЕБЛЕНИЕ САХАРА И ДУХОВНАЯ ЖАЖДА

Аннотация. В данной статье анализируется жизнь современного человека и его социальный, экономический и духовный контекст через **метафору диабета**. Диабет характеризуется повышением уровня глюкозы в организме, что приводит к метаболическому дисбалансу. С помощью этой метафоры исследуются особенности современного человека, такие как **чрезмерное потребление, подчинение материальным требованиям и недостаток духовного удовлетворения**.

В статье рассматриваются социальные и культурные аспекты жизни современного человека, влияние цифровых платформ и глобального капитализма на потребление «сахара». Здесь термин «сахар» обозначает не только чрезмерное материальное потребление, но и неудовлетворённость духовных и психологических потребностей. В исследовании применялись методы **метафорического анализа, сравнительного анализа и системного подхода** на основе психологических, социологических и философских источников.

*Результаты показывают, что чрезмерное материальное и культурное «потребление сахара» приводит к метаболическому и духовному дисбалансу, что создаёт риски не только для психического здоровья, но и для социальной интеграции и личной свободы. Для обеспечения здоровой и устойчивой жизни человека важны **духовная дисциплина, личные ценности и сбалансированное потребление.***

***Ключевые слова:** современный человек, метафора диабета, чрезмерное потребление, духовная жажда, социальный метаболический баланс, цифровая культура, психическое здоровье.*

DIABETES AS A METAPHOR FOR THE MODERN HUMAN: EXCESSIVE SUGAR CONSUMPTION AND SPIRITUAL THIRST

Annotation. *This article examines the life of modern humans and their social, economic, and spiritual context through the **metaphor of diabetes**. Diabetes is characterized by elevated glucose levels in the body, leading to metabolic imbalance. Using this metaphor, the study explores characteristics of modern humans, such as **excessive consumption, submission to material demands, and spiritual dissatisfaction.***

*The article analyzes social and cultural aspects of modern life, the influence of digital platforms, and global capitalism on the consumption of “sugar.” Here, the term “sugar” refers not only to excessive material consumption but also to the unfulfilled spiritual and psychological needs. The research employs **metaphorical analysis, comparative analysis, and a systemic approach** based on psychological, sociological, and philosophical sources.*

*The results indicate that excessive material and cultural “sugar” consumption leads to metabolic and spiritual imbalance, posing risks not only to mental health but also to social integration and personal freedom. Ensuring a healthy and sustainable human life requires **spiritual discipline, personal values, and balanced consumption.***

Keywords: *modern human, diabetes metaphor, excessive consumption, spiritual thirst, social metabolic balance, digital culture, mental health.*

Kirish

Zamonaviy odam hayoti murakkab va ko‘p qirrali jarayonlar to‘plami sifatida namoyon bo‘ladi, uning kundalik tajribasi iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ma‘naviy komponentlar bilan chambarchas bog‘langan [1]. Shu kontekstda, inson hayotidagi ortiqcha iste‘mol va ma‘naviy tashnalik kabi hodisalarni tahlil qilish uchun **metaforik yondashuvlar** samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi [2]. Diabet kasalligi esa metabolik muvozanatsizlikning aniq biologik modeli sifatida ishlatiladi, chunki u glyukoza darajasining me‘yoridan oshishi natijasida turli sog‘liq muammolarini yuzaga keltiradi [3].

Zamonaviy insonning hayoti ko‘pincha ortiqcha “shakar” bilan bog‘liq hodisalar bilan tavsiflanadi: bu shakar nafaqat moddiy resurslar va ortiqcha iste‘molni, balki raqamli platformalar orqali uzluksiz axborot oqimi, ma‘lumot iste‘moli va psixologik qoniqmaslikni ham ifodalaydi [4]. Shu jihatdan, diabet metaforasi insonning jismoniy va ruhiy ehtiyojlari o‘rtasidagi nomuvofiqlikni, ya‘ni **ma‘naviy va psixologik disbalansni** aks ettiradi [5].

Global kapitalizm va neoliberal iqtisodiy tizim insonni ortiqcha iste‘mol qilishga rag‘batlantiradi, bu esa uning psixologik barqarorligi va ma‘naviy salomatligiga sezilarli ta‘sir

ko'rsatadi [6]. Shuningdek, moddiy manfaat va bozor erkinligi bilan bog'liq jarayonlar shaxsiy erkinlik, ijtimoiy adolat va jamiyatdagi tenglik tamoyillariga tahdid soladi [7]. Shu bilan birga, psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy odamning "shakar"ga bo'lgan ehtiyoji faqat moddiy darajada emas, balki ruhiy va ma'naviy sohada ham mavjud bo'lib, u o'z ehtiyojlarini raqamli platformalar, tezkor axborot oqimi va madaniy tendensiyalar orqali qondirishga intiladi [8]. Falsafiy nuqtai nazardan qaralganda, zamonaviy odamning hayoti metabolik va ma'naviy disbalans bilan tavsiflanadi, bu esa uning psixologik holati, shaxsiy erkinligi va ijtimoiy o'zaro munosabatlariga ta'sir qiladi [9]. Shu sababli, diabet metaforasi orqali zamonaviy odamning psixologik, ijtimoiy va madaniy xususiyatlarini tizimli tahlil qilish mumkin, bu esa "ortiqcha shakar"ning oqibatlarini ilmiy tarzda yoritish imkonini beradi [10].

Shuningdek, metabolik va ma'naviy disbalans insonning stress darajasini oshiradi, qaror qabul qilish qobiliyatini pasaytiradi va shaxsiy hayotda ham, ijtimoiy muhitda ham barqarorlikni kamaytiradi [1]. Shu jihatdan, zamonaviy odamni diabet metaforasi orqali tahlil qilish, uning hayotidagi ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarni vizual va tushunarli tarzda ko'rsatish imkonini beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, barqaror va sog'lom hayot uchun **ma'naviy intizom, shaxsiy qadriyatlar va muvozanatli iste'mol** tamoyillari zarur [2].

Materiallar va metodlar

Ushbu tadqiqot zamonaviy odam hayoti va uning psixologik, ijtimoiy hamda ma'naviy xususiyatlarini **diabet metaforasi** orqali tizimli tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot materiali va metodologiyasi bir nechta darajada shakllantirildi, bunda **nazariy, empirik va falsafiy manbalar** integratsiyalangan.

Materiallar:

1. **Nazariy manbalar:** Kapitalizm va zamonaviy iqtisodiy tizimlarni o'rganuvchi klassik va zamonaviy adabiyotlar tahlil qilindi. Ushbu manbalar zamonaviy odam hayotidagi iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarni tushunish uchun nazariy asos vazifasini bajardi. Misol uchun, W. Sombartning *Modern Capitalism: Its Origin and Evolution* [1], A. Smithning *The Wealth of Nations* [2], K. Marxning *Capital* [3], F. Engelsning *Anti-Dühring* [4] ishlari iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarning strukturaviy tahlilini taqdim etdi.

2. **Empirik va statistik manbalar:** Jahon banki, Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) va boshqa global tashkilotlarning hisobotlari, raqamli platformalar va gig-iqtisodiyot bo'yicha statistik ma'lumotlar tadqiqot uchun asos bo'ldi. Masalan, ILOning *World Employment and Social Outlook 2021* hisobotida raqamli platformalar orqali ish sharoiti va iqtisodiy noaniqliklar batafsil tahlil qilingan [5]. Ushbu ma'lumotlar zamonaviy iqtisodiy tizimning odam hayotiga ijtimoiy va psixologik ta'sirini raqamli va empirik dalillar bilan ko'rsatishga imkon berdi.

3. **Falsafiy va psixologik manbalar:** Shaxsiy erkinlik, adolat va ma'naviy barqarorlik masalalari J. Rawlsning *A Theory of Justice* [6] va S. Zuboffning *The Age of Surveillance Capitalism* [7] ishlari orqali tahlil qilindi. Shu bilan birga, psixologik tadqiqotlar va maqolalar zamonaviy odamning ma'naviy tashnaligi, stress darajasi va psixologik muvozanat bilan bog'liq hodisalarni yoritdi.

Metodologiya

Tadqiqotda bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. **Metaforik tahlil:** Diabet kasalligi orqali zamonaviy odamning ortiqcha iste'mol, ma'naviy va psixologik disbalansi tahlil qilindi. Bu metod murakkab jarayonlarni vizual va tushunarli tarzda ifodalash imkonini beradi [8].

2. **Solishtirma tahlil:** Klassik va zamonaviy kapitalizm shakllari, ularning inson hayotiga ta'siri va ijtimoiy oqibatlarini taqqoslandi. Shu bilan birga, turli ijtimoiy va madaniy kontekstlarda zamonaviy odamning ortiqcha "shakar"ga bo'lgan ehtiyojlari o'rganildi [9].

3. **Kontent-tahlil:** Empirik tadqiqotlar, ekspert hisobotlari, maqolalar va raqamli platformalarning faoliyati tahlil qilindi. Ushbu metod orqali zamonaviy odamning psixologik, ijtimoiy va ma'naviy disbalansi tizimli tarzda o'rganildi [10].

4. **Sistemali yondashuv:** Tadqiqotda iqtisodiy, psixologik va madaniy omillar bir-biriga bog'liq holda o'rganildi. Bu yondashuv zamonaviy odam hayotidagi metabolik va ma'naviy disbalansni kompleks tarzda tushunish va uning oqibatlarini tahlil qilish imkonini berdi [1].

Natijada, tadqiqot nazariy va empirik manbalarni birlashtirishga asoslangan bo'lib, zamonaviy odamning hayotidagi **ortiqcha "shakar" iste'moli**, psixologik va ma'naviy muvozanatsizliklarni tizimli tahlil qilish imkonini berdi. Shu yondashuv orqali insonning sog'lom va barqaror hayotini ta'minlash uchun zarur institutsional va shaxsiy mexanizmlar aniqlanishi mumkin.

Natijalar va ularning muhokamasi

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy odam hayoti va uning psixologik hamda ma'naviy xususiyatlari **diabet metaforasi** orqali samarali ifodalanadi. Diabet kasalligi organizmdagi glyukoza darajasining oshishi bilan tavsiflanadi, shuningdek, metabolik disbalansni hosil qiladi. Shu metafora yordamida zamonaviy odamning **ortiqcha iste'mol qilish odatlari, ma'naviy qoniqmaslik va psixologik stress darajasi** tahlil qilindi [1].

1. Moddiy va ma'naviy ortiqcha iste'mol

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy odam ortiqcha iste'mol va materializmga moyil. Raqamli platformalar va global kapitalizm sharoitida inson "shakar"ni doimiy ravishda iste'mol qiladi: ortiqcha oziq-ovqat, moliyaviy resurslar, axborot va ma'lumotlar oqimi. Shu jarayon insonning ruhiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirmaydi va **psixologik disbalansni** kuchaytiradi [2,3].

2. Raqamli muhit va psixologik salomatlik

Zamonaviy odamning raqamli platformalarga bo'lgan qaramligi "shakar" iste'molini yanada oshiradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlar va tezkor axborot oqimi ruhiy qoniqmaslik, stress va charchoq darajasini oshiradi. Bu hodisa diabet metaforasi bilan solishtirilganda, ortiqcha glyukoza iste'moli va organizmdagi metabolik muvozanatsizlik bilan o'xshashlik ko'rsatadi [4,5].

3. Shaxsiy erkinlik va ijtimoiy oqibatlar

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ortiqcha iste'mol va ma'naviy tashnalik shaxsiy erkinlik va ijtimoiy integratsiyaga ta'sir qiladi. Maddiy va raqamli resurslarga intilish shaxsiy erkinlikni qisqartiradi, jamiyatdagi tenglik va adolat tamoyillariga tahdid soladi. Shu bilan birga, zamonaviy odamning "ma'naviy glyukoza"ga bo'lgan ehtiyoji ularni psixologik va ijtimoiy jihatdan noaniqlikka olib keladi [6,7].

4. Ma'naviy va psixologik balansning muhimligi

Tahlil shuni ko'rsatdiki, zamonaviy odamning sog'lom va barqaror hayoti faqat moddiy resurslarga bo'lgan qaramlik bilan emas, balki **ma'naviy intizom, shaxsiy qadriyatlar va balansli iste'mol** orqali ta'minlanadi. Shu jihatdan, diabet metaforasi nafaqat jismoniy, balki psixologik va ijtimoiy muvozanatni yoritishda ham samarali vosita hisoblanadi [8,9].

5. Ijtimoiy va madaniy tafovutlar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy odamning "ortiqcha shakar" iste'moli turli ijtimoiy va madaniy guruhlarda farq qiladi. Yuqori daromadli va raqamli muhitga ega shaxslar moddiy va axborot iste'molini oshiradi, natijada ma'naviy disbalans kuchayadi. Bu esa ijtimoiy stratifikatsiya va tenglik masalalarini yanada dolzarb qiladi [10].

Xulosalar

Ushbu tadqiqot zamonaviy odam hayoti va uning psixologik, ijtimoiy hamda ma'naviy xususiyatlarini **diabet metaforasi** orqali tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy odamning hayoti metabolik va ma'naviy disbalans bilan tavsiflanadi, bu esa uning shaxsiy erkinligi, ruhiy salomatligi va ijtimoiy integratsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Diabet metaforasi zamonaviy odamning ortiqcha iste'mol qilish, moddiy va raqamli resurslarga bo'lgan qaramligi, shuningdek ma'naviy qoniqmaslik bilan bog'liq jarayonlarini tizimli va vizual tarzda tushuntirish imkonini beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, zamonaviy insonning psixologik va ma'naviy salomatligi, shuningdek ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun **balansli iste'mol, shaxsiy qadriyatlar va ma'naviy intizom** muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, tadqiqot natijalari ijtimoiy va madaniy kontekstlarni hisobga olgan holda zamonaviy odamning "ortiqcha shakar" iste'moli turli qatlamlarda farq qilishi, bu esa ijtimoiy stratifikatsiya va tenglik masalalarini yanada dolzarb qilishi mumkinligini ko'rsatdi. Shu sababli, zamonaviy jamiyatda sog'lom va barqaror hayotni ta'minlash uchun nafaqat jismoniy, balki ma'naviy va psixologik muvozanatni yaratish muhimligi ta'kidlandi.

Xulosa qilib aytganda, diabet metaforasi zamonaviy odam hayotidagi murakkab ijtimoiy, psixologik va ma'naviy jarayonlarni tushuntirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, shaxsiy va jamiyat hayotidagi barqarorlikni ta'minlash uchun **insonning moddiy va ma'naviy ehtiyojlari muvozanatlangan holda qondirilishi** zarur. Shu bilan birga, mazkur yondashuv zamonaviy hayotdagi muammolarni aniqlash va ularni ilmiy asosda hal qilish bo'yicha konseptual asos yaratadi.

Foydalanilgan manbalar

1. Sombart, W. *Modern Capitalism: Its Origin and Evolution*. New York: McMillan, 1902.
2. Smith, A. *The Wealth of Nations*. London: Methuen & Co., 1776.
3. Marx, K. *Capital. Volume I*. Moscow: Progress Publishers, 1867.
4. Engels, F. *Anti-Dühring*. Moscow: Progress Publishers, 1878.
5. Hayek, F. A. *The Road to Serfdom*. University of Chicago Press, 1944.
6. Rawls, J. *A Theory of Justice*. Harvard University Press, 1971.
7. Piketty, T. *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press, 2014.
8. Harvey, D. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford University Press, 2005.
9. Zuboff, S. *The Age of Surveillance Capitalism*. PublicAffairs, 2019.
10. International Labour Organization (ILO). *World Employment and Social Outlook 2021: The Role of Digital Labour Platforms in Transforming the World of Work*. Geneva, 2021.